

Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programlarının İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Açısından Karşılaştırılması

The Comparing of European Union Countries' and Turkey's Social Studies Education Programs in Terms of Human Rights and Democracy Education

Nilay KAYHAN*, Erdal YILDIRIM**

Özet: Bu çalışmada Türkiye ve Avrupa Birliği'ne üye bazı ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarındaki insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik derslerin dönem, kredi ve içerik kriterlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. İfade edilen değişkenlere ait bilgilere Agencies of the European Union, European Agency for Development in Special Needs Education, Eurydice-Network on Education Systems and Policies in Europe, Eurybase-Descriptions of National Systems and Policies gibi veri tabanlarından ulaşılmıştır. Nitel araştırma yönteminde desenlenen çalışmanın verileri, döküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında insan hakları ve demokrasi eğitimi ile ilgili derslerde kredi ve dönem açısından çeşitlilik görülmeyle beraber çok önemli farklılaşmalar bulunmadığını göstermiştir. Lisans eğitimi süresince Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, İrlanda, Lüksemburg, Yunanistan, Danimarka ve İsveç'te insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik her akademik yılda zorunlu en az bir dersin programda yer aldığı; derslerin yıllara göre toplam sayıları incelendiğinde zorunlu ders sayısının en fazla olduğu ülkelerin 10 ders ile İsveç ve Lüksemburg, 9 ders ile Yunanistan olduğu belirlenmiştir. İnsan Hakları ve Demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu derslerin AKTS kredilerinin yıl ve ülke bazında değerlendirilmesi sonucundaysa İsveç'in 90 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince her yıl, insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu dersin yer aldığı bir ülke olduğu dikkati çekmektedir. AB ülkelerinde kültürel farklara özen, evrensel haklar, sosyal katılım, adalet ve eşitlik, fırsat eşitliği gibi konular insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin verilen derslerin içeriklerini oluşturmaktadır. Türkiye'de ise ders içerikleri siyasi, hukuki, toplumsal ve ekonomik düzenlemeler, siyaset, toplumsal düzen gibi konulardan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler öğretmenliği eğitim programları, insan hakları ve demokrasi eğitimi, eşitlik, sosyal katılım

Abstract: The purpose of this study is to compare the human rights and democracy education courses offered with in the context of social studies teacher education programs provided in Turkey and certain European Union countries with respect to their semester, credit, content, and achievement criteria. The data related to the criteria were obtained from the following data bases: Agencies of the European Union, European Agency for Development in Special Needs Education, Eurydice-Network on Education Systems and Policies in Europe, and Eurybase-Descriptions of National Systems and Policies. A descriptive survey method was used to determine the current status of human rights and democracy education courses given in Turkey and in some other European countries. The results demonstrated that there were some differences in the human rights and democracy education courses with respect to their given semester and credits; however, the differences were not remarkable. In every academic year there are compulsory human rights and democracy education courses in Austria, Czech Republic, Lithuania,

¹Bu çalışmanın bir kısmı Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda (USBES III)'te (28-30 Nisan 2014) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, nilaykayhan@gmail.com

**Arş.Gör, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Aksaray/TÜRKİYE, erdal.yildirim@gmail.com

Ireland, Luxembourg, Greece, Denmark, and Sweden. When total number of human right sand democracy education courses were examined, it was seen that Sweden and Luxembourg have ten compulsory courses and Greece has nine compulsory courses. The examination of ECTS credits of courses with respect to academic year and country showed that Sweden has 90 ECTS of human rights and democracy education courses and the courses are given in each semester of teacher education program. The contents of the human rightsand democracy education courses in European Union countries are consisted of cultural differences, universal rights, social inclusion, justice and equality, and equality of opportunity. However, in Turkey, the content of the courses are consisted of political, legal, social and economic arrangements, politics, and social order.

KeyWords: social studies teacher education programs, human rightsand democracy, education, equity, social inclusion.

GİRİŞ

Etkili bir sistem ile nitelikli öğrenme süreçlerinin en önemli bileşenlerinden biri okul'dur. Okullarda eğitim-öğretim etkinlikleri belirli bir plan ve programa göre gerçekleştirilir. Bu anlamda okul, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip bireylerin yetiştirildiği, öğretmen, öğrenci ve veli boyutu olan çok yönlü kurumsal sistemlerdir. Ancak okuldaki etkinliklerin verimliliği incelendiğinde, önemli bir bölümünün doğrudan ya da dolaylı olarak öğretmenlerin bilgi ve becerileri ile ilişkili olduğu görülmektedir (Açıkgöz, 2003; Wang, 1993). Gerek öğretimi planlayan gerek öğrencilerin var olan performansları ile toplumsal gelişimlerini destekleyen öğretmenlerin, meslek öncesi eğitim süreçlerindeki kazanımlarının incelenmesi; gelecekteki mesleki başarıları açısından önemli görülmektedir. Alanyazında öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinin niteliği ile mesleki yeterlikleri arasında sıkı bir bağ olduğu, etkili bir öğretim planlayıcısı ve uygulayıcısı olarak mezun olan öğretmen adaylarının mesleğe başladıklarında öğrenmenin yaşam boyu devamlılığına inandıkları, öğrencilerini fark gözetmeksizin kabullendikleri, insan hak ve demokrasi kavramını temel aldıkları belirtilmiştir. Ayrıca, yaşam boyu öğrenmenin gerekliliğine inanan öğretmenlerin, her aşamada öğrenmeyi destekleyici bir öğretim sunabilmek için mesleki gelişime açık olduklarına dikkat çekilmiştir (Murawski ve Spencer, 2011). Bu gerekçe ile öğretmen adaylarının eğitimleri süresince, gereksinimleri dikkate alarak fırsat eşitliğine dayalı öğretim planlayabilme becerileri desteklenmelidir. Bu becerinin kazandırılması için öğretmen eğitimi programlarında disiplinlerarası çalışmalara yönelik etkili düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa Birliği Komisyonu (European Agency Commission) tarafından 2020 yılı için hazırlanan strateji raporunda eğitim süreci bireylerin gereksinimlerinden yola çıkılarak planlanan, küreselleşmiş bir dünyada işgücü piyasasının gerektirdiği yeterliklerin kazandırıldığı; diğer yandan bireyin sosyal ve kültürel sorunların üstesinden gelebilmeyi öğrendiği, sosyal katılımın temel alınması gereken bir süreç olarak tanımlanmıştır (European Comission-EU, 2006). Dolayısıyla eğitim-öğretim sürecinde bireyin kazanımlarında farklı disiplinler büyük önem taşımaktadır. Bu disiplinlerin geneli, sosyal uyum ve sosyal yaşama katılımı destekleyici bir özelliğe sahiptir. Ancak yaşamla iç içe olan bir disiplin olduğundan bireye kişisel ve toplumsal yaşamda gerekli kazanımların verilmesi konusunda önemli katkı sağlayan sosyal bilgiler eğitimine yönelik düzenlemeler nitelik ve nicelik olarak yeterli olmalıdır. Çünkü sosyal bilgiler dersi demokratik tutum ve değerlerin kazandırıldığı, bireyi hayata hazırlayan ön koşul bir derstir (Demir, 2009). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 1992) tarafından sosyal bilgiler dersinin amaçları, bireysel ve kültürel kimliği tanımlamak, dünyadaki önemli konulara ilişkin duyarlık oluşturmak, toplumsal olaylara bir vatandaş olarak katılım göstermek, toplumda katılım ve gözlem etkinlikleri geliştirerek demokratik ilkelere bağlı olarak karar verme becerisi kazanmak olarak ifade edilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda birey, sosyal bilgiler dersinde hem kendi yaşamını hem de diğer bireylerin hak ve sorumlulukları ile yaşamındaki olayları sorgular. Belirtilen amaçların öğretim kademelerinde kazandırılması amacıyla ülkelerin eğitim politikalarında aktif vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi konularının işlendiği sosyal bilgiler öğretim programları yer almaktadır (EU-2012; MEB, 2008).

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Talim Terbiye Kurulu (T.T.K) tarafından sosyal bilgiler dersi öğretim programları hazırlanmıştır. Programda insan hakları ve demokrasi

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

eğitimine yönelik dersler incelendiğinde, "Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi" adı ile yer alan dersin 2012 yılında hazırlanan taslak çizelgede "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersi olarak değiştirildiği dikkati çekmektedir. Ayrıca bu ders daha önce uygulanmakta olan programda 1 saat ve seçmeli dersler bölümünde yer almakta iken; 2012 yılındaki taslak çizelgede 2 ders saati olarak düzenlenmiştir. 28 Mayıs 2013 tarihinde son şekli ile karara bağlanan programda ilkokulların 4.sınıfında 2 saat "*İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi*" dersi ile 3 saat, "*Sosyal Bilgiler*" dersi; ortaokulların 5., 6., ve 7. sınıflarında ise 3'er saat zorunlu "*Sosyal Bilgiler*" dersi yer almaktadır. Programa göre ilkokulların 4.sınıfında zorunlu dersler kapsamında yer alan 2 saatlik "*İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi*" dersinin 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibarıyla okutulacağı ifade edilmektedir (MEB, 2012; T.T.K., 2014).

İnsan hakları ve demokrasi eğitiminin temelinde insan hakları kavramı yer almaktadır. "*İnsan hakları*" gibi kendisi de, bir insan hakkı olan "*insan hakları eğitimi*" demokrasinin vazgeçilmesi mümkün olmayan temel koşullarından birini oluşturmaktadır. Bu anlamda insan hakları eğitimi demokrasiyi yerleştirmenin, korumanın, güçlendirerek yaşatmanın, onu her koşulda yaşatma bilinç ve kararlılığına ulaşmış yurttaşlarla güvenceye almanın ön koşuludur (Kepenekçi, 2000a-b). İnsan hakları günümüze kadar üç aşamada gelişmiştir. Bu aşamaların ilki 17 ve 18. yüzyıllarda İngiliz, Amerikan, Fransız devrimlerinde klasik hak ve özgürlüklerin dile getirilmesiyle başlamıştır. Daha çok bireysel nitelik taşıyan haklar arasında siyasal haklar, mülkiyet, sağlık, eğitim ve yaşama hakkı, eşitlik, kişi güvenliği, düşünce ve inanç özgürlüğünün yer aldığı görülmektedir. Ardından 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan kitle hareketleriyle birlikte insan haklarının daha çok sosyal eşitlik eksenine yöneldiği dikkati çekmektedir. Bu yönelim sonucunda yeni bir sentez ortaya çıkmış ve insan hakları listesi "sosyal haklar" ve "sosyal devlet" olgularının da yerleşmesiyle genişlemiştir. 20. yüzyılda ekonomik, sosyal ve kültürel nitelik taşıyan insan hakları anayasalara ve yasalara daha sonra da uluslararası belgelere girmiş; çalışma, adil ücret, sosyal güvenlik, sendika ve grev, sağlık ve eğitim gibi haklarını kapsamıştır (Kepenekçi, 2000b). Bugün ise insan hakları kavramı, insanlığın belli bir gelişme çağında ve bütün insanlara tanınması gereken ideal hakların tümünü ifade etmektedir. İnsan hakları eğitimi ile öğrencilere uluslararası insan haklarını kullanabilme becerisini geliştirmeyi, ülkelerindeki ve diğer ülkelerdeki ekonomik ve politik sorunlarla objektif kararlar verebilmeyi öğretmek gerekmektedir. İnsan hakları tüm uluslar tarafından kabul edilmiş standartlardır (Kepenekçi, 2000a: 12). Renk, ırk, cinsiyet, ayrımı yapılmaksızın tüm insanlar için geçerlidir. Bu nedenle, insan hakları eğitimi sırasında öğrencilerin evrensel değerlerle, ulusal değerlerin sentezini yapabilmeleri ve insan hakları ile ilgili standartları değerlendirebilecek duruma gelmeleri sağlanmalıdır (Kepenekçi, 2000: 14).

Demokratik bilgi, beceri ve tutumlar, çağımız eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin, öğrencilerin de geliştirebilecekleri unsurların başında gelmektedir. Başka bir deyişle; demokrat olmak ve bu değerleri öğrencilerine aktarmak nitelikli öğretmenlerin özellikleri arasında kabul edilmektedir. Bu çerçevede, demokratik nitelik ve özelliklere sahip olan öğretmenler, öğrencilerin demokratik bilinç ve anlayışının gelişiminde rol oynamalıdır. Okul ortamı içerisinde, demokratik değerleri bir yaşam biçimine dönüştürmüş bireylerin yetişmesi, ancak bu değerleri benimsemiş öğretmenlerle mümkündür. Öğrenenler, pek çok davranışı çevrelerinden gözlemleyerek öğrendikleri için, demokratik değerleri benimsenmiş öğretmenlerin öğrencileri için etkili birer rol model olması önerilmektedir (Bağlı, 2013). Bu sayede kazandırılmak istenilen bilgi ve becerilerin yerleşmesi mümkündür.

Çağdaş bir toplum olmanın en önemli göstergelerinden biri kabul edilen yerleşmiş demokrasi gelişmiş bir insan hakları mekanizması ve çoğulcul anlayışın genelde eğitim, özelde okul ortamında verilmesi sonucunda demokrasi kültürünün gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu gelişime katkı sağlayan ve sosyal bilgiler dersini yürütmekle sorumlu öğretmenler, Yüksek Öğretim Kurulu'na (YÖK) bağlı devlet ve/veya özel üniversitelerin eğitim fakültelerinde dört yıllık lisans düzeyinde eğitim veren "*Sosyal Bilgiler Öğretmenliği*" programı mezunu

adaylardır. Benzer şekilde ilkokulların dördüncü sınıflarında 2 zorunlu ders saatine karşılık gelen "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersi ise Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlik alanları ve ders okutma esaslarına göre atamaya esas olan Felsefe alanında, Felsefe Grubu Öğretmenliği, Felsefe Bölümü (En az 16 kredi Sosyoloji, 16 kredi Psikoloji aldığını belgelendirenler), Sosyoloji Bölümü (En az 16 kredi Felsefe, 16 kredi Psikoloji, 8 kredi Mantık aldığını belgelendirenler) mezunları, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezunları ile Tarih öğretmenliği ve Tarih bölümü mezunu öğretmenler tarafından okutulacaktır (MEB, 2012; Talim ve Terbiye Kurulu, 2014; Yükseköğretim Kurulu, 2014). Öğretim etkinliklerinin niteliğini doğrudan etkileyen değişkenlerden biri olan öğretmen yeterlikleri, desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Bu amaçla bilgi, değer ve tutumların en etkin şekilde gerçekleştirilebileceği okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, lisans eğitimlerinin ülkemiz ve Avrupa Birliği üye bazı ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirme Sistemi

Milli Eğitim Bakanlığı 1997 yılından itibaren 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim düzenlemesine dayalı olarak 1. sınıftan 8.sınıfa kadar olan sınıfları ilköğretim kademesi olarak gruplandırmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılındaki düzenleme sonucunda 1-4. sınıflar arası “İlkokul”, 5.sınıf ve 6-7-8. sınıflar ise “Ortaokul” kademesi olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu eğitim kademelerinde sosyal bilgiler dersi 4. sınıflarda haftalık 3’er saat, ortaokul 5-6 ve 7. sınıflarda haftalık 3’er saat olacak şekilde okutulmaktadır. “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersi ise ilkokul 4. Sınıflarda 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibariyle haftada 2 saat olacak şekilde okutulacaktır.

Sosyal bilgiler dersini okutmakla sorumlu öğretmenler, lisans eğitimlerini sosyal bilgiler öğretmenliği programında sürdürmektedirler. Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmenliği programında eş zamanlı model izlenmekte; genel kültür, alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgisi dersleri bir bütünlük içinde yürütülmektedir. Programa giriş için adaylarda, bir lise diplomasına sahip olmak ile yükseköğretime geçiş sınavından yeterli puan almak koşulu aranmaktadır. Programa yerleşen aday öğretmenler dört eğitim-öğretim yılı sonunda, 240 AKTS krediyi tamamlayarak lisans derecesi ile mezun olabilmektedir (YÖK, 2012). 2013 Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi verilerine göre halen 59 devlet, 1 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 60 üniversitede sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı bulunmaktadır. İstihdam yönüyle incelendiğinde öğretmen atamalarında her branş için farklı sayıda kontenjan ayrılmakta ve baraj puanı belirlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 2013 yılı ve sonrasında öğretmen adaylarının lisans süresince eğitim gördükleri alana özgü soruların yer aldığı yazılı sınava girdikleri ve kendi alan sıra puanları ile atanabilmelerine yönelik bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Mevcut uygulamada aday öğretmenlerin “Genel Yetenek”, “Genel Kültür” ve “Eğitim Bilimleri” alt testlerindeki doğru yanıtlarından elde edilen genel sıralama ve “Öğretmenlik Alan Bilgisi Testi” puanlarına göre atamaları gerçekleştirilmektedir (MEB, 2013).

Ülkemizde eğitim-öğretim uygulamalarının daha nitelikli hale getirilmesi amacıyla öğretmen yeterlikleri, istihdamları ve performans değerlendirmeleri ile ilgili gerçekleştirilen düzenlemeler öncelikle hazırlık süreci olan lisans eğitim programlarının değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının mezuniyet alanındaki akademik başarı sıralamasının dikkate alınması, lisans eğitimi süresince sorumlu oldukları dersler ve ders içeriklerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesini gerektirmektedir. Sonuçlar öğretmenlerin ne tür mesleki bilgi ve becerilerle mezun olduklarını belirleyebilmek açısından önemlidir. Temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne’da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan Sorbonne Bildirisi ile oluşturulan Bologna süreci, ortak bir yükseköğretim alanı oluşturmayı hedeflemektedir. Bologna süreci, resmi olarak 1999 yılında Bologna Bildirisi’nin 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanları tarafından imzalanması ve yayımlanması ile başlamıştır. 2010 yılı itibariyle Türkiye dahil 47 ülke Bologna Sürecine üyedir. Bologna sürecinin ana faaliyet alanları “*Yükseköğretim*

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

kurumlarında diploma ve derecelerin tanınması, kalite güvencesi, yükseköğretim yeterlilikler çerçevesi, öğrenci katılımı ve sosyal boyut'' çalışmalarından oluşmaktadır (YÖK, 2012). Ülkeler arasında yükseköğretim kurumlarında yer alan programlardaki derslerin Avrupa Kredi Transfer Sistemlerinin (European Credit Transfer System (ECTS) belirlenmesi Bologna Eşgüdüm İlkeleri açısından önemlidir. AKTS sistemlerinin ülkeler arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ve ders içeriklerinin incelenmesi, Avrupa ülkeleri ve Türkiye'deki üniversiteler arasında öğrenci hareketliliğini kolaylaştırmak, ayrıca akademik yıl sonunda hedeflenen öğrenme çıktılarına ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesi açısından gerekli görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik, öğretmen adaylarının bu alan ile ilgili aldıkları derslerin dönem, kredi ve içerik kriterlerine göre karşılaştırılması amaçlandığı bu araştırmanın genel amacını doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler arasında sayıları yönünden nasıl bir sıralama mevcuttur?
- 2) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler AKTS kredileri açısından farklılaşmakta mıdır?
- 3) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler içeriklerine göre farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik, öğretmen adaylarının bu alan ile ilgili aldıkları derslerin dönem, kredi, içerik ve başarılı sayılma kriterlerine göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. Döküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada döküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir. Hangi dökümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesine araştırma problemine göre karar verilir. Ders kitapları, okul programları, yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler ve yıllık çalışma raporları, basın açıklamaları, misyon tanımı, stratejik planlar, pazarlama strateji dökümanları, muhasebe kayıtları, insan kaynakları stratejileri, anılar, özel mektuplar, yazılı basın, kaynaklar, dergi ve kitaplar döküman analizine konu olabilirler (Bogdan ve Biklen, 1992; Forster, 1995; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada döküman incelemesi yapılmasına karar verildikten sonra veriler, 1) dökümanlara ulaşma, 2) orijinalliğini kontrol etme, 3) dökümanları anlama, 4) veriyi analiz etme ve 5) veriyi kullanma aşamalarına (Yıldırım ve Şimşek, 2008) göre raporlaştırılmıştır.

Çalışmada Türkiye ve AB üye ülkelerin değişkenlere ait bilgilerine "Avrupa Birliği Ajansı (European Agency), Avrupa Eğitim Bilgi Ağı (Eurydice)-Avrupa'da Eğitim Sistemi ve Ulusal Politikalar" kaynaklarından ulaşılmıştır. Bulgular her bir ülkenin yayınladığı "Ulusal Eğitim Sistemlerine Genel Bakış-National System Overviews" raporlarında belirtilen yükseköğretim kurumlarının sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarındaki derslerin incelenmesi sonucunda elde edilmiştir. Bu raporların referans aldıkları üniversitelerin ilgili web sitelerinde yayınladıkları ders programları ve ders içerikleri incelenmiş daha sonra bu değerler, derslerin yer aldıkları dönemleri, sayıları, içerikleri ve kredileri açısından karşılaştırmalı olarak betimlenmiştir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin belirlenmesi amacıyla ilk

olarak Türkiye ve AB üye ülkelerinin “Avrupa Birliği Ajansı (European Agency) web sitesinde her bir ülkenin kendi eğitim sistemine ait ulusal eğitim raporlarının yayınlandığı “Avrupa Eğitim Bilgi Ağı (Eurydice)-Avrupa’da Eğitim Sistemi ve Ulusal Politikalar” kaynaklarına ulaşılmıştır. Bu çalışmada Avrupa Birliğine üye ülkelerin eğitim sistemlerine yönelik ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki uygulamalarına dair raporlarının anadil ve İngilizce dillerinde yayınlanmış olması o ülkenin araştırmaya dâhil edilmesi için bir ölçüt olarak kabul edildi. Diğer bir ölçüt ise yükseköğretim kurumunda sosyal bilgiler öğretmenliği bölümündeki derslerin dönem, kredi ve içeriklerine ait raporların ilgili üniversitenin web sayfasında erişime açık olmasıdır. Örneğin Almanya’daki üniversitelerin ders içeriklerinin Almanca olarak yayınlanmış veya üniversitenin web sayfasında dönem, kredi ve içeriklerinin tümünün erişime açık halde verilmediği belirlenmiştir. Bu nedenle Almanya çalışmaya dâhil edilmemiştir. Her bir ülkenin yayınladığı bu raporlardan “Ulusal Eğitim Sistemlerine Genel Bakış (National System Overviews)” yazılı dökümanda referans olarak alınan yükseköğretim kurumlarının ilgili web adresleri belirlenmiştir. Bu web adresleri aracılığıyla online ortamda ulaşılan yükseköğretim kurumlarında lisans düzeyinde eğitim veren programların yer aldığı “eğitim fakülteleri, eğitim-kültür ve toplum fakülteleri, sosyal bilimler ve pedagoji fakülteleri, beşeri ve sosyal bilimler fakülteleri” gibi farklı isimlerle adlandırılan yüksek öğretim kurumlarının “sosyal bilgiler eğitimi, ilköğretim eğitimi, temel eğitim ve ortaokul eğitimi” gibi çeşitlilik gösteren ilgili anabilim dalları bünyesinde bulunan “sosyal bilgiler öğretmenliği, temel eğitim öğretmenliği, ilköğretim öğretmenliği” programları belirlenmiştir. Temel eğitim ve ortaokul öğretmenliği bölümlerinin tarama kapsamında yer almasının nedeni, ilköğretim çağındaki çocuklarla çalışabilecek yeterlikte eğitim alan sınıf öğretmenlerinin 1,5 ile 2 yıl arasında değişiklik gösteren sürelerde sosyal bilgiler öğretmenliği programının derslerini alarak iki mesleki yeterlik alanını almaya hak kazanıyor olmalarıdır. Bu bölümlerde okutulmakta olan dersler “ders programları, alınması zorunlu olan dersler, mezuniyet koşulları, yıllık akademik takvim” gibi bölümler sistematik bir şekilde incelenerek belirlenmiştir. Her bir ülkenin sosyal bilgiler öğretmenliği programı “toplam eğitim süresi, giriş koşulları, mezuniyet için gereken koşullar, zorunlu dersler, ders çeşitliliği, her dersin AKTS kredisi, içeriği, çeşitliliği ve işlenişi” açısından incelenmiş, elde edilen veriler araştırmanın amaçlarına uygun olarak bulgulara dönüştürülmüştür. Bulguları oluşturan tüm veriler, ulusal eğitim sistemlerinde referans olarak yer alan yükseköğretim kurumlarına ait sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarında, sosyal bilgiler öğretmenliği programlarına ait ders programlarına detaylı olarak yer verildiği yazılı doküman şeklindeki ulusal eğitim raporlarının incelenmesiyle sınırlıdır.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmada yanıt aranan sorulara yönelik elde edilen bulgular ve bulgulara yönelik tablolara yer verilmiştir.

1) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler arasında sayıları yönünden nasıl bir sıralama mevcuttur?

AB ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında Yer Alan İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimine İlişkin Dersler

Türkiye’de ve Avrupa Birliği üye bazı ülkelerde sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin sayıları ve yıllara göre dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 1.’de sunulmaktadır.

Tablo 1. *Avrupa Birliği Üye Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında Yer Alan İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimine İlişkin Ders Sayıları*

Ülkeler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	Toplam
---------	-------	-------	-------	-------	--------

**TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ
EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

İsveç	3	4	2	1	10
Lüksemburg	2	1	4	3	10
Yunanistan	4	2	2	1	9
Belçika	2	4	2	-	8
Çek Cumhuriyeti	2	1	2	2	7
Hollanda	1	2	4	-	7
İrlanda	2	2	1	1	6
Macaristan	-	-	3	3	6
Türkiye	2	3	1	-	6
Avusturya	2	1	1	1	5
Finlandiya	-	2	3	-	5
Kıbrıs	2	1	1	-	4
Litvanya	1	1	1	1	4
Danimarka	1	1	1	1	4
Slovenya	1	-	2	1	4
İspanya	1	2	-	-	3
Toplam	26	27	30	15	98

Tablo1. de yer alan ülkelere ait bilgiler, aşağıda belirtilen web sayfalarına ulaşılarak elde edilmiştir.

- 1- https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Higher_Education
- 2- <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php?title=Countries>
- 3- http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf

Tablo 1.'de Türkiye ve AB üye olan bazı ülkelerde sosyal bilgiler öğretmenliği programında, insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu derslerin akademik yıla göre dağılımları görülmektedir. Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, İrlanda, Lüksemburg, Yunanistan, Danimarka ve İsveç'te 4 yıllık lisans eğitimi süresince her yıl insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu bir ders okutulmakta iken Belçika, Hollanda, Türkiye ve Güney Kıbrıs gibi ülkelerde programın ilk üç sınıfında insan hakları ve demokrasi, vatandaşlık eğitimine ilişkin dersler okutulmaktadır. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin yıllara göre toplam sayıları incelendiğinde İsveç ve Lüksemburg'da 10, Yunanistan'da 9, Belçika'da 8, Çek Cumhuriyeti ve Hollanda'da 7, İrlanda, Macaristan ve Türkiye'de 6, Avusturya ve Finlandiya'da 5, Danimarka, Güney Kıbrıs, Litvanya ve Slovenya'da 4, İspanya'da ise 3 zorunlu dersin bulunduğu dikkati çekmektedir.

Tablo-1'e göre araştırmaya dahil edilen Avrupa Birliği üye ülkeleri ile Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik aldıkları zorunlu derslerin çoğunlukla 2.ve 3. akademik yılın programında yer aldığı, Finlandiya ve Macaristan hariç diğer ülkelerin eğitim programlarında birinci yılda konuya yönelik en az 1 zorunlu dersin okutulduğu görülmektedir. Birinci akademik yılda insan hakları ve demokrasi eğitimi ile ilgili en fazla dersin Yunanistan'da (4 ders), 2. akademik yılda ise en fazla ders sayısının Belçika, İsveç ve Türkiye'de; 3. akademik yılda ise Finlandiya, Hollanda, Lüksemburg ve Macaristan'da okutulduğu belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenliği eğitim programlarının 4. sınıf dersleri incelendiğinde, akademik iş yükünün yoğun olarak okul deneyimi dersi ve proje uygulamalarına ayrıldığı, insan hakları ve demokrasiye yönelik ders sayısının diğer ders alanları gibi az sayıda olduğu dikkati çekmektedir.

Ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programları, toplam süreleri yönüyle farklılaşsa da insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin verildiği yıllar benzerlik göstermektedir. Finlandiya'da yalnızca ikinci ve üçüncü yıl, İrlanda ve İspanya'da yalnızca birinci ve ikinci akademik yılda insan hakları, eşitlik ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu dersler okutulmaktadır. Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka'da ise öğrenim sürecinde, her akademik yıl evrensel perspektif ve değer eğitimi temelinde hazırlanan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu dersler bulunmaktadır. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin ders sayıları karşılaştırıldığında en fazla dersin İsveç, Lüksemburg, Yunanistan, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Hollanda, İrlanda, Macaristan'daki devlet üniversiteleri programlarında yer aldığı görülmektedir.

2) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler AKTS kredileri açısından farklılaşmakta mıdır?

Türkiye’de ve Avrupa Birliği’ne üye bazı ülkelerde sosyal bilgiler öğretmenliği eğitim programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin AKTS kredileri Tablo 2.’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Avrupa Birliği’ne Üye Bazı Ülkelerde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Eğitim Programında Yer Alan İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimine İlişkin Derslerin AKTS Kredileri

Ülkeler	Dersler				AKTS(top)
	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	
İsveç	Kültürel Farklar,Eğitim Hakkı Etnik Kimlik,Ayrımcılıkla Mücadele-Göç	İnsan Haklarının Tarihi- Çok Kültürlü danışmanlık-Çocuk hakları Kültürü Cinsel Kimlik Hakkı	Sosyal Değişimler Çatışma Çözümü Akran Kültürü ve sosyal katılım	Küresel değişim Uyum	
Toplam	30	30	23	7	90
Belçika	Sosyal Devlet ve Hizmet, Uygulama	Evrensel Eğitim Eşitlik-Değer,Kültürel Farklılıklar Katılım-	Çocuk ve gençlerin Korunması-Yasalar Sosyal Adalet	-	
Toplam	10	23	15	-	48
Yunanistan	Azınlıklar ve Eğitim Sosyal Bütünleştirme Kültürel Ayrımcılık	Sosyal değişim yasalar,Ayrımcılık ve Haklar	Okulda demokrasi. Şiddeti önleme Sosyal aidiyet	İnanç özgürlüğü Göç	
Toplam	18	9	9	4	40
Finlandiya	-	Kültürlerarası eğitim Sosyal katılım Okulda şiddet Eşitlik	Değer Eğitimi ÖğretmenlikCinsiyet Ayrımcılığı	-	
Toplam	-	12	25	-	37
Hollanda	Yasal haklar	Sosyal katılım Değer eğitimi	İdeolojik saygı Çocuk hakları Kültürel çatışma çözme	-	
Toplam	6	12	18	-	36
Avusturya	Bütünleştirme- Eğitim Kültürel Çeşitlilik	Toplum ve Kültür Demokrasi	Aile ve Toplum Çatışma ve çözüm	Uluslararası İnsan Hakları	
Toplam	12	6	6	6	30
Litvanya	Hukuka Giriş	Sosyal Güvenlik	Değer, Etik ve Eğitim	Göç ve Eğitim	
Toplam	6	6	6	6	24
Lüksemburg	Çok Kültürlü Eğitim	Çok Dilli EğitimEvrensel Haklar	Etkili Vatandaş Çocuk Hakları	Kültür, Dil,Göç Küresel Değişim	
Toplam	4	2	12	4	22
Kıbrıs	Bütünleştirme ve Yasalar	Kültürel Farklar ve Eşit Eğitim	İnsan Hakları ve Eşitlik ve Eğitim		
Toplam	10	5	5		20
İspanya	Çok Kültürlü Eğitim	Yasa ve eğitim Fırsat eşitliği	-	-	
Toplam	6	12	-	-	18
Slovenya	Sosyal Yaşama Uyum	Politika ve Yasalar Kültürel Etkileşim	-	Okulda Demokrasi Bireysel Öğrenme	
Toplam	4	8	6		18
Danimarka	Haklar	İnançlar ve Etkili vatandaşlık	Öğrenme ve etkili vatandaşlık	Haklar- Etkili Vatandaşlık	
Toplam	4	6	4	5	17
İrlanda	Vatandaşlık ve Demokrasi	İnsan Hakları Eğitim	Etkili Vatandaş Etkili Öğretmen	Eğitim Politikaları ve Yasalar	
Toplam	6	3	3	3	15
Çek Cum.	Etik ve Ahlak Eğitim Hakkı	Sosyal Gelişmeler	Vatandaşlık-Sosyal Devlet	Vatandaşlık	
Toplam	4	2	4	6	16

**TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ
EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Türkiye	Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi II-II	Siyaset Bilimine Giriş Temel Hukuk Vatandaşlık Bilgisi	İnsan Hakları ve Demokrasi	-	
Toplam	4	6	2	-	12
Macaristan	-	-	Vatandaşlık Bilgisi, İnsan Hakları EvrenselTasarım	Toplumsal Uyum Çocuk Hakları Çokkültürlü Yaşam	
Toplam	-	-	3	5	8

Tablo 2.'de yer alan ülkelere ait bilgiler aşağıda belirtilen web sayfalarına ulaşılarak elde edilmiştir.

- 1- https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Higher_Education
- 2- <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php?title=Countries>
- 3- http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf

Tablo 2'de Türkiye ile AB üye olan bazı ülkelerde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında yer alan, İnsan Hakları ve Demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu derslerin AKTS kredilerinin yıl ve ülke bazında değerlendirilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İsveç 90 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince her yıl, Belçika 48 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince ilk 3 yıl, Yunanistan 40 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince her yıl ve Hollanda 36 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince ilk üç yıl insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu derslerin sayıca diğer ülkelerden fazla olduğu ülkeler olarak görülmektedir. Diğer yandan Türkiye'de toplam 12 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince ilk 3 yıl, İrlanda'da 15 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince her yıl ve Danimarka'da 17 AKTS ile 4 yıllık lisans süresince her yıl okutulan insan hakları ve demokrasi eğitimi ile ilgili zorunlu derslerin, ders sayıları yüksek olmasına rağmen toplam AKTS kredilerinin diğer ülkelere göre az olduğu görülmektedir. Ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarının eğitim süreleri, mezuniyet derecesi ve ders içerikleri açısından benzerlik gösterirken; derslerin toplam AKTS kredileri açısından farklılaşmaktadır. Tümü lisans düzeyinde eğitim veren ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi programı Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İspanya, İsveç, Lüksemburg, Güney Kıbrıs ve Türkiye'de 240 AKTS; Belçika'da 180 AKTS'dir. Danimarka, Lüksemburg ve Hollanda'da öğrenciler sosyal bilgiler öğretmenliği programından Hollanda'da 3, Danimarka'da 3.5 yıl sonunda 240 krediyi doldurarak mezun olabilmekte iken; Belçika'da 3 yıl süre sonunda 180 krediyi tamamlama koşuluyla mezun olmaktadır.

3) Avrupa Birliği üye ülkeleri ve Türkiye'de sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler içeriklerine göre farklılık göstermekte midir?

Ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında yeralan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin içeriklerine göre bulgular Tablo 3.'de belirtilmiştir.

Tablo 3. AB ve Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında Yer Alan İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimine İlişkin Ders İçerikleri

Ülkeler	Dersler			
	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl
Avusturya	Eğitim Hakkı Kültür ve öğretim	Toplumsal yaşamda eşitlik Kültürel farklar	Cinsiyet, dil, din ve farklılık.Toplumda çatışmanın önlenmesi	Gelişen dünya politikaları Evrensel haklar
Belçika	Hakların sosyal bilgiler alanında uygulamaları	Evrensel okullar Sosyal katılım	Kültürel bireysel farklılık.	
Çek Cumhuriyeti	Öğretmenler ve etik Okulda sosyal adalet	Eşitlik Evrensellik	Sosyal devlet Eğitim,yaşam hakkı	Etkili vatandaşlık Yasalar
Danimarka	Toplumsal yaşam, İnsan hakları	Fırsat eşitliği ve projeler	Farklılıklar ve haklar	Uygulamalı çalışmalar
Finlandiya	.	Sosyal katılım	Değer eğitimi	

		Eşitlik ve evrensel tasarım, İnançlar ve etnik köken	Öğretmenlerin etik ilkelere bağlılıkları. Şiddetle mücadele	
Hollanda	Bireysel farklılıklara dayalı okul ortamı, Ayrımcılık	Etik ve değer eğitimi Etkili vatandaşlık	Aile içi şiddet Proje uygulaması. Aile ve sosyal eşitlik	
İspanya	Toplumsal değişim, Sosyolojik gelişim	İnsan hakkı olarak eğitim (30 saat uygulama)		
İsveç	Kültürel farklılık Evrensel değerler Göç, dil, etnik köken	Çocuk hakları ve Evrensel uyum		
İrlanda	Vatandaşlık ve Demokrasinin içselleştirilmesi	İnsan Hakları ve Eğitim çalışmaları	Demokrasi kültürü. Etkili Öğretim	Eğitim Politikaları
Kıbrıs	Eşitlik, demokrasi ve haklar.	Dil-din farklılıkları etik	Toplumsal katılım İnsan hakkı eğitimi	
Litvanya	Hukuk ve toplumsal adalet	Sosyal eğitimi	Değer, eğitimi Etik ve Mesleki Eğitim	Göç, kültürel etkileşim
Lüksemburg	Çok kültürlü eğitim Çoklu öğrenme	Çok dilli toplum Sosyolojik kültür	Eğitimde demokrasi Çocuk hakları	Sosyal eşitlik Evrensel hak
Macaristan	-	-	Etkili vatandaşlık Kültürel kimlik Toplumsal aidiyet Sosyal katılım ve eğitim	Evrensel haklar Çocuk hakları Çok kültürlü yaşam
Slovenya	Sosyal yaşama uyum	Politika ve yasalar Kültürel etkileşim	-	Demokrasi Eşit öğrenme
Türkiye	Kavramlar, tanımlar M. Kemal'in Samsun'a Çıkış	Siyasal kurumlar, İktidar ve devlet, Siyasal katılım	İnsan hakları demokrasi Demokrasi anlayışları Demokratik kültür	
Yunanistan	Azınlık toplumlar Eğitime eşit erişim Sosyal Katılım Ayrımcılıkla Mücadele	Sosyal değişim Haklar ve yasal düzenleme	Okul ve sınıfta demokrasi bilincinin geliştirilmesi için örnek projeler hazırlanması	İnanç özgürlükleri ve göç

Tablo 3.' de yer alan ülkelere ait bilgiler, aşağıda belirtilen web sayfalarına ulaşılarak elde edilmiştir.

- 1- https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Higher_Education
- 2- <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php?title=Countries>
- 3- http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf

Tablo 3.' de belirtildiği gibi sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin “*Toplumsal yaşamda eşitlik ilkesi ve kültürel farklara özen, eğitim hakkı, kültürel farklar, öğretimi planlamada bireysel gereksinimler ve eşitlik, demokrasi bağlamında bireysel haklar, sosyal adalet ve etkili vatandaşlık, eşit eğitim hakkı düzenlemeleri, değer eğitimi ve öğretmenlik süresince etik ilkelere bağlılık, kadına ve çocuğa şiddet ile mücadelede, cinsiyet ayrımcılığında aktif rol alma*” ve benzer konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Avusturya, Finlandiya, Danimarka, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, İsveç, İspanya gibi ülkelerde derslerin uygulamalı ağırlıklı işlendiği, Hollanda, İsveç ve Danimarka’da çok kültürlülük ve sosyal destek eğitim felsefesinin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarını da etkilediği görülmüştür.

Avrupa Birliği üye ülkelerinin büyük çoğunluğunda, sosyal bilgiler öğretmeni olmak isteyen öğrencilerin mezun olabilmeleri için farklı kültür ve etnik kökene sahip çocuklarla çalışabilmelerine yönelik düzenlemeler dikkat çekmektedir. Öğrenciler lisans programı sürecinde zorunlu olarak almaları gereken derslerin yanı sıra “*ayrımcılık ve şiddetle mücadele, aile içi eşitlik, dil farklılıkları ve göç kültürü*” gibi alanlara yönelik seçmeli dersler almaktadır. Hollanda özellikle gençler arasında yaygın bir sorun olarak görülen akran zorbalığı ve şiddetin azaltılmasına yönelik öğretmen adayları, “*akran zorbalığı ve şiddeti önleyici*” içerikte ders almaktadırlar. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik derslerin kredi oranlarının yoğun olduğu bir diğer ülke olan İsveç’te ise öğretmen adayları “*aile içi eşitlik, göç ve kültürel kimliklere saygı, çocuk hakları ve evrensel ölçütlere uyum*” konularına ilişkin ders almakla

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASI EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

sorumludur. Hollanda, İsveç, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde öğretmen adaylarının “İlköğretim düzeyindeki çocuklara değer eğitimi, güven duygusu ve eşitlik ilkesi nasıl kazandırılmalıdır?” sorusuna yönelik ders ve ders içeriklerine yer verdikleri dikkat çekmektedir.

AB ülkelerinde insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin verilen dersler incelendiğinde ders içeriklerinin ‘*kültürel farklara özen, evrensel haklar, sosyal katılım, adalet ve eşitlik, fırsat eşitliği, farklı gereksinimli bireylerin hakları, değer eğitimi ve etik ilkelere bağlılık, kadına şiddet ile mücadele, bireysel farklılıklar, aile içi şiddetin önlenmesi, göç olgusu, çocuk hakları ve bu hakların evrensel ölçütlere uygunluğu, vatandaşlık ve demokrasi kavramlarının içselleştirilmesi, sosyal güvenlik ve eğitim, çok kültürlü eğitim, sosyal refah, azınlık eğitimi*’ gibi konulardan oluştuğu; Türkiye’de ise insan hakları ve demokrasi derslerinin içeriklerinde ‘*siyasi, hukuki, toplumsal ve ekonomik düzenlemeler, siyaset, toplumsal düzen, hukuk kuralları, demokratik hayat, insan haklarına yönelik ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği çalışmaları*’ konularının yer aldığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizde 2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı “Temel Eğitime Destek Projesi” ile başlayan çalışmalar sonucunda, Milli Eğitim hedeflerinin desteklenmesine, öğretmenlerin işbirliğine dayalı bilgi paylaşımlarını daha etkin olarak gerçekleştirmelerine katkı sağlamak amacıyla öğretmenlerin mesleki gelişimlerinde esas alınabilecek yeterlikler oluşturulmuştur (MEB, 2005). Altı yeterlik alanı, otuz bir alt yeterlik ve iki yüz otuz üç performans göstergesinden oluşan “*Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*’ne göre öğretmenlerin sınıflarındaki her öğrencinin bireysel farklılıklarını, öğrenme düzeylerini dikkate almaları, gereksinimlerini karşılayabilecek öğrenmeleri için fırsat oluşturabilecek bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir (MEB, 2008).

Nitelikli, üretken, bilime ve sanata değer veren, toplumsal değerlerimizi özümsemiş bireyler yetiştirebilmemiz için özel alan ve genel mesleki yeterlikleri göz önüne alınarak öğretmen yetiştirme programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerden biri olan sosyal bilgiler dersi, demokrasi eğitimine katkı sağlayacak temel derslerden birisidir. Bu dersi okutmakla sorumlu sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler dersleri ile demokrasi eğitimi ilişkisini çok iyi bilmelidir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi aracılığıyla demokratik nitelikler, hak ve sorumluluklar ile demokratik hakların nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumları öğrencilere kazandırabilme yeterliğinde olmalıdır (Demircioğlu, 2008). Ancak Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu (2011) tarafından sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına devam eden 50 öğretmen adayı ile gerçekleştirilen araştırma bulgularında, “öğretmen adaylarının çoğunluğunun demokrasi kavramı hakkında genel bir bilgisinin olmasına karşın, demokrasi kavramının temelini oluşturan unsurlardan insan hakları, adalet ve hoşgörü kavramlarını bilemedikleri; grubun yarısından fazlasının (36 kişi) kendilerini demokratik bir öğretmen adayı olarak görmesine karşın, sosyal bilgiler derslerinin demokrasi eğitimindeki yeri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündükleri ve büyük çoğunluğunun demokratik öğretmen olmak için yeterince eğitim almadıklarını iddia ettikleri dikkati çekmektedir (Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu, 2011).

Sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik, öğretmen adaylarının bu alan ile ilgili aldıkları derslerin dönem, kredi ve içerik kriterlerine göre karşılaştırılmasını amaçlayan bu çalışmada, ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında çeşitlilik görülmele beraber çok önemli farklılaşmalar bulunmadığı belirlenmiştir. Örneğin, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, İrlanda, Lüksemburg, Yunanistan, Danimarka ve İsveç’te lisans (bachelor degree) düzeyindeki sosyal bilgiler öğretmenliği programında, insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik tüm akademik yıllarda (*dört-4 akademik yıl*) zorunlu ders yer almaktadır. Belçika, Hollanda, Türkiye ve Güney Kıbrıs’ta ise *ilk üç yılda yer alan* tüm derslerin alan ve konu yeterliliği şeklinde

düzenlendiği görülmektedir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin yıllara göre toplam sayıları incelendiğinde İsveç ve Lüksemburg'ta 10, Yunanistan'da 9, Belçika'da 8, Çek Cumhuriyeti ve Hollanda'da 7, İrlanda, Macaristan ve Türkiye'de 6, Avusturya ve Finlandiya'da 5, Danimarka, Güney Kıbrıs, Litvanya ve Slovenya'da 4, İspanya'da ise 3 dersin zorunlu olduğu dikkati çekmektedir. İnsan hakları, demokrasi eğitimi ve diğer konu alanı derslerini eğitim sürelerinin ilk üç yılında alan öğretmen adaylarından bireysel farklılıkları temel alan, etik değerleri ve insan haklarını gözetilen bir eğitim ortamı oluşturmaları ve bu bilgilere dayalı uygulamalı çalışmalar gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Ayrıca derslerin temel hak ve özgürlükler konusunda etkili vatandaşlık bilincini destekleyici, sivil toplum kuruluşları ile etkileşimlerinde farkındalık yaratıcı içerikte hazırlandığı görülmektedir.

Türkiye ile AB üye olan bazı ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programları karşılaştırmalı bir biçimde incelendiğinde "İnsan Hakları ve Demokrasi" eğitimine ilişkin zorunlu derslerin AKTS kredileri, okutulduğu yıl ve ülke açısından farklılık göstermektedir. Örneğin İsveç'te 4 yıllık lisans programı süresince her yıl en az bir ders ile toplam 90 AKTS değerinde 10 ders, Belçika'da 4 yıllık lisans programı süresince ilk 3 yıl 48 AKTS değerinde toplam 8 ders okutulmaktadır. Diğer yandan Yunanistan'da 4 yıllık lisans programında her yıl "İnsan Hakları ve Demokrasi" eğitimine ilişkin en az bir ders olmak üzere toplam 9 ders yer almakta iken, Hollanda'da 4 yıllık programın ilk üç yılında toplam 7 ders bulunmaktadır. Diğer taraftan program süreleri aynı, ders sayıları farklı olmakla birlikte Hollanda ve Yunanistan'da konu alanına yönelik derslerin toplam AKTS lerinin benzer şekilde 36 kredi olduğu dikkati çekmektedir.

Türkiye'de ise benzer olarak sosyal bilgiler öğretmenliği programı 4 yıllık bir süreyle kapsamakta, iken, programın ilk 3 yılında "İnsan Hakları ve Demokrasi" eğitimine ilişkin ders sayısı 6'dır. Ayrıca bu dersler toplam 12 AKTS kredisine karşılık gelirken, İsveç'te 90 AKTS, Yunanistan'ta 40 AKTS, Belçika'da 48 AKTS, Finlandiya'da 37 AKTS ve Hollanda'da 36 AKTS kredisine karşılık gelmektedir. Bu durumda Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin dersler birçok Avrupa Birliği üye ülkesine göre daha az bir kredi yoğunluğuna sahiptir. Bu bulguları (Başaran, 2007)'ın "İlköğretim Okullarında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Uygulanışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri" adlı çalışmasında elde ettiği vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders programında belirlenen hedef davranışlara ulaşılması ve içeriğin ders sürecinde tamamlanabilmesinde öğretmenlere sağlanan ders sayısının yeterli olmadığına dair sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşü doğrulamaktadır. "İnsan Hakları ve Demokrasi" eğitimine ilişkin derslerin programdaki kredi yoğunluğunun düşük olduğu Avrupa Birliği ülkeleri de mevcuttur. Bu ülkelerin programları incelendiğinde, İrlanda'da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 4 yıllık lisans eğitimi süresince ilk iki yıl 2'şer üçüncü ve dördüncü sınıflarda 1'er ders olmak üzere toplam 15 AKTS değerinde 6 ders; benzer şekilde Danimarka'da 4 yıllık lisans programında her yıl 1 ders olmak üzere 17 AKTS değerinde 4 dersi zorunlu olarak aldıkları belirlenmiştir. Diğer yandan Danimarka, Kıbrıs, Litvanya ve Slovenya 'da 4 ders; İspanya'da 3 ders olmak üzere Avrupa Birliği üye ülkelerinde sosyal bilgiler öğretmenliği programında okutulan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin zorunlu derslerin sayıca diğer ülkelerden az olduğu görülmektedir.

Türkiye ve AB ülkelerinde sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin ders içerikleri incelendiğinde, AB ülkelerinde derslerin "*kültürel farklılıklar, evrensel haklar, sosyal katılım, adalet ve eşitlik, fırsat eşitliği, farklı gereksinimli bireylerin eğitim ve sosyal hakları, toplumsal katılımları, değer eğitimi ve etik ilkelere bağlılık, kadına şiddet ile mücadele, bireysel farklılıklar, aile içi şiddetin önlenmesi, göç olgusu, çocuk hakları ve bu haklarla ilgili var olan düzenlemelerin evrensel ölçütlere uygunluğu, vatandaşlık ve demokrasi kavramlarının içselleştirilmesi, sosyal güvenlik ve eğitim, çokkültürlü eğitim, sosyal refah, azınlık eğitimi*" gibi konular çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Türkiye'de ise insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik *derslerin içeriğini "siyasi, hukuki, toplumsal ve ekonomik düzenlemeler, siyaset, sosyal katılım ilkeleri, toplumsal düzen, hukuk kuralları, demokratik hayat, insan haklarına yönelik ulusal ve uluslararası*

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

kuruluşlar ve bu kuruluşlar arasındaki ilişkileri temel alan düzenlemeler" oluşturmaktadır.

İnsan hakları ve demokrasi bilincinin erken yaşlarda içselleştirilmesi ve öğretiminde öğretmenlere büyük rol ve sorumluluk düşmektedir. Çocukların demokrasi eğitimine yönelik deneyimleri kazanmaları için öğrenme ortamlarının yapılandırılması ve öğretmen adaylarının bu amaçla uygulamalı bir eğitim almaları gerekmektedir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimi teorik ve uygulamalı olarak öğretilmesi gereken bir alan olduğundan, etkili bir eğitimin sağlanabilmesinde öğretmenlerin konu alanı bilgisi kadar tutumları da etkilidir. Programda yer alan derslerin içerik ve kredi düzenlemelerinde disiplinlerarası bir planlama yapılmalı, özellikle öğretmen adaylarının insan hakları ve demokrasi gibi konu alanına yönelik algılarının bu alanlara özgü derslerin sayı, içerik ve işleyiş düzenlemelerinden etkilenebileceği dikkate alınmalıdır. Sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan derslerin teorik içeriklerinin yanı sıra uygulama ağırlıklarının da gözden geçirilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenliği programına devam eden öğrencilere özel alan yeterliklerinin kazandırılması yanı sıra uygulama ağırlıklı, öğrencilerin etkin bir şekilde katılım gösterdiği ve konu alan bilgisini kazanabilecekleri bir lisans eğitim programı düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler ulusal ve uluslararası yükseköğretimde nitelik değerlendirme çalışmalarında rol oynamaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında yer alan insan hakları ve demokrasi eğitimine ilişkin derslerin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulguların sosyal bilgiler öğretmenliği programında yer alan derslerin Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) ile uyumuna yönelik yapılacak düzenlemelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak Türkiye'de insan hakları eğitiminin etkililiğinin artırılması için "Vatandaşlık, demokrasi, insan haklarına yönelik olan derslerin öğretim programlarının öğrencilerin eleştirel düşünme, işbirliği, katılım becerilerini geliştirecek düzeyde olması gerektiğini ifade edilmektedir (Karaman-Kepenekçi, 2005).

ÖNERİLER

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

Bu çalışmada ülkemiz ve Avrupa Birliğine üye ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi programlarında incelenen insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik derslerin, kredi ve dönemleri açısından benzerlikler olduğu görülmüştür. Ancak derslerin kredi ağırlıklarına göre içerikleri konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Oysa farklı bilim dallarında araştırma konusu olarak karşımıza çıkan demokrasi, insan hakları ve evrensel uygulama örneklerinin, uluslararası işbirliğine yönelik olması gerektiği ve farklı ülkelerin eğitim fakültelerinde alan öğretmeni yetiştirme açısından örnek uygulamaların yapılması gerekmektedir. Ülkemizde ve Avrupa Birliğine üye ülkelerde sosyolojik ve toplumsal boyutta insan hakları ve demokrasi kültürü konularının eğitim fakültelerindeki öğrencilerin okudukları anabilim dalı, aldıkları derslerin sayı, içerik ve çeşitliliklerine göre ne derece farklılaştığı incelenmelidir. Bu konuda tarama ve döküman analizi tekniklerinin yanısıra gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılması farklı sonuçlara ulaşma açısından etkili olabilir. Özellikle öğretmen yetiştirme alanında çalışan bilim insanlarının Birleşmiş Milletler'in (BM) bir üyesi olan Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi eğitimine dair ortak programlar geliştirerek uygulamalı çalışmaya teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalarda yer alacak akademisyenler Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programları ile işbirliği çalışmaları yapabilirler. Ülkemizde program geliştirme alanında çalışan uzmanlar ve akademisyenler tarafından hazırlanacak olan insan hakları ve demokrasi eğitimine yönelik seçmeli ve zorunlu ders içerikleri, yükseköğretim kurumlarında sağlık ve fen bilimleri gibi farklı alan ve bölümlerin programlarına dahil edilebilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitim programının dersleri ve ders içerikleri açısından insan hakları ve demokrasi eğitimi ile ilgili dersleri almış olan mezunların ve halen devam etmekte

olan öğretmen adaylarının görüşleri alınabilir. Yükseköğretime devam eden öğrencilerin de katılımıyla alanda çalışan akademisyenlerin rehberliğinde insan hakları ve demokrasi konulu bir sempozyum düzenlenebilir. Bu sempozyum sonucunda elde edilecek olan öneriler doğrultusunda, insan hakları ve demokrasi eğitimi ile ilgili uygulamalı çalışmalar planlanabilir. Dört akademik yıldan oluşan sosyal bilgiler öğretmenliği programları olmak üzere, diğer bölümlerde de insan hakları ve demokrasi eğitiminin temel amaçlarına yönelik dersler uygulamaya yönelik planlanmalıdır. Erasmus gibi öğrenci değişim programları aracılığıyla insan hakları ve demokrasi kültürünün gelişimine hizmet edecek projeler geliştirilebilir. Ülkemizdeki mevcut verilen derslerin nicelik ve nitelikleri uluslararası AKTS kredi standartlarını temel alarak yeniden düzenlenebilir. İnsan hakları ve demokrasi eğitimi alanında verilen dersler, temel hak ve özgürlükler konusunda etkili vatandaşlık bilincini destekleyici, öğrencilerin sivil toplum kuruluşlarıyla etkileşimlerinde farkındalık yaratıcı biçimde planlanarak öğretmen adaylarının ilköğretim kurumlarında uygulamalı çalışmalar yapmaları desteklenebilir. Ayrıca ders içeriklerinde kültürel farklara özen gösterilmeli, farklı gereksinimli bireylerin eğitim ve sosyal hakları, değer eğitimi ve etik ilkelere bağlılık prensipleri temel alınarak uygulamaya dönük bir biçimde hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Ü.K. (2003). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. 4 Basım, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Bağlı, M.T. (2013). Ara-disiplin olarak vatandaşlık ve insan hakları eğitimi: ilköğretim öğrencilerinin insan haklarına ilişkin görüşleri, *Eğitim ve Bilim*, 38 (169), 296-310.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim Okullarında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Uygulanışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Demir, Ö. (2009). *Bilişsel Koçluk Yöntemiyle Öğretilen Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Epistemolojik İnançlarına, Bilişsel Farkındalık Becerilerine, Akademik Başarılarına ve Bunların Kalıcılıklarına Etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Demircioğlu, İ.H. (2008). “Türkiye’de Tarih Öğretimi Aktif Vatandaşlık Eğitimi Desteklemekte Midir? Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri”, 21. Yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi (Ed. Safran, M ve Dilek, D.), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Demircioğlu, İ.H.; Mutluer, C.,ve Demircioğlu, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen hakkındaki görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (2), 577-586.
- EC (European Commission) (2006). Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. *Communication from The Commission to The Council and to The European Parliament*, 8.9.2006, COM (2006), 481 final.
- Eurydice- *Network on Education Systems and Policies in Europe*, 12 Nisan 2014 tarihinde http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php adresinden alınmıştır.
- EC (European Commission) (2012). *The Role of Education and Training in The Implementation Of The Europe 2020 Strategy* (Avrupa 2020 Stratejilerinin Uygulanmasında Eğitim ve Öğretimin Rolü). 18 Ocak 2012 tarihinde http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm adresinden alındı.
- Kepekçi, Y. (2000,a). *İnsan Hakları*, Ankara: AnıYayıncılık, 1. Baskı.
- Kepekçi, Y. (2000,b). *Türkiye’de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaman Kepekçi, Y. (2005). A study of effectiveness of human rights education in Turkey. *Journal of Peace Education*, 2(1), 39-55.
- MEB (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. Ankara

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

- MEB (2012). *Öğretmen Yeterlikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü. Ankara
- MEB (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinin Amacı*, 12 Nisan 2014 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/29/05/959745/dosyalar/2013_01/24105227_sosyalbilgilerretmenlii.pdf adresinden alındı..
- MEB (2013). *Öğretmenlik İçin Başvuru ve Atama Kılavuzu-2013 Yılı*.12 Nisan 2014 tarihinde http://ikgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_09/03091530_son.pdf adresinden alındı.
- MEB (2014). *Öğretmenlik Alanları ve Ders Okutma Esasları*, Ankara: 6 Ağustos 2014 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_03/20112137_cizelgeveesaslar12.03.2014.pdf adresinden alındı.
- Murawski, W. W. ve Lochner, W. W. (2011). Observing Co-teaching: what to ask for look for and listen for, *Intervention in School and Clinic*, 46(3), 174-183.
- NCSS, (1992). *A Vision of Powerful Teaching and Learning in The Social Studies: Building Social Understanding and Civic Efficacy*. 6 Şubat 2014 tarihinde <http://www.socialstudies> adresinden alındı.
- T.T.K.B. (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2014). *İlkokullar ve Ortaokullar Haftalık Ders Çizelgesi, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*, Ankara: 6 Şubat 2014 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7> adresinden alındı.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (6.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK (2014). *Yükseköğretim Kurulu Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları, Sosyal Bilgiler Öğretmeliği Lisans Programı*, 6 Şubat 2014 tarihinde http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf adresinden alındı.

EXTENDED ABSTRACT

Abstract

Findings are considered important thus Turkey and the European Union Countries continuing to social studies teaching programs of the candidates which they received training for human rights and democracy will provide a comparative evaluation. In particular, the Bologna process in higher education institutions in our country, along with the implementation of the accreditation system, the current degree programs and equivalent programs in European Union member countries have made it mandatory to determine the difference.

Introduction

The developments of the students participated in social studies lessons are associated with the se institutions teachers' knowledge, skills and competencies. Before the transition to the profession of teacher candidates studying humanrights, democracy andequality, social inclusion, with an arrangement of how they receive their education, it is also effective on Professional performance. Results are considered to contribute to European Credit System (ECTS) regulations in higher education programs in ourcountry.

In Turkey, synchronous model is followed in social studies teacher education, and the courses of general knowledge, subject area and pedagogy are presented in integrity. In order to be able to enter the program, one should have a high school diploma and get the required score form higher education entrance exam. The students have to complete 240 ECTS at the end of four academic years and then they can graduate from the department with a bachelor degree (YÖK, 2014). Then the students have to enter State Personnel Selection Exam (KPSS) and if they get the required score then they can be recruited as a primary teacher by the Ministry of National Education. There is certain number of teaching posts for each subject area; hence, there is a cut point and those who get scores higher than this cut point can be appointed to these posts. In its

current form, the total score is determined by the sum of the scores taken from “*General Ability*”, “*General Culture*” and “*Educational Studiess*” sub-tests of KPSS exam. Yet, the Ministry of National Education declared that as of 2013, the candidates might have to answer the questions from their own subject area (MEB, 2013).

Method

The aim of this study was to investigate the courses on human rights and democracy offered in social studies teacher education programs with respect to their semester, credit, content, and achievement criteria. The study data were obtained by using the document review technique, which is a qualitative study method. The document review technique consists of analyzing written materials that contain information regarding the case or cases being studied. Within the context of qualitative studies, the document review can be used by itself as the sole data collection method, or can be employed jointly in combination with other data collection methods. The decision concerning the types of documents that are important and those that can be used as data sources are made depending on the study problem. Following the decision regarding the types of documents to be reviewed in this study, the following steps were performed: (1) the documents were obtained, (2) the originality of the documents was controlled, (3) the documents were reviewed, (4) data from the documents were analyzed, and (5) the data were reported according to their use (Yıldırım and Şimşek, 2008).

Agencies of the European Union, European Agency for Development in Special Needs Education, Eurydice Network on Education Systems and Policies in Europe, Eurybase-Descriptions of National Systems and Policies. Findings and results to be obtained by analysis of Each country report published by the National Education System Descriptions will be described. In order to determine the courses related to courses taken by prospective social studies teachers related to Human Rights and Democracy Education, Information Network on Education in Europe and Network on Education Systems and Policies in Europe (Eurydice), where each country issue their national education report, were reached through the web site of European Agency. From these reports issued by each country, the web addresses of the institutions of higher education were obtained. By examining the institutions of higher education from their web sites, “*social studies teacher education, social and human studies teacher education and primary education*” programs of these institutions were determined. The courses taken at these programs, their syllabi, required courses, conditions to be fulfilled to graduate, and annual academic calendar were systematically analyzed. The social studies teacher education program of each country was examined in terms of total education period, conditions of entry to the program, conditions to be fulfilled to graduate, required courses, diversity of courses, ECTS credit of each course, its content, diversity and teaching and the data collected in this way were converted into findings in line with the purposes of the study.

Conclusion and Discussion

According to the findings, there is a little diversity in terms of credit and term variations courses related to human rights and democracy in social studies education programme, however it is not very important. For example, in Austria, Czech Republic, Lithuania, Ireland, Luxembourg, Greece, Denmark and Sweden, the license "bachelor degree" level social studies education programmes, there are compulsory courses related to human rights and democracy training for the fourth academic year, but in Finland, Spain and Hungary there are compulsory courses just for two academic year. When total number of compulsory courses on human rights and democracy per year are examined, it is remarkable that there are 10 in Sweden and Luxembourg, 9 in Greece. However, in Turkey and some countries that are EU-member, in

**TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE BAZI ÜLKELERİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETMENLİĞİ EĞİTİM PROGRAMLARININ İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ
EĞİTİMİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Social Studies Education Program on the training compulsory courses related to Human Rights and Democracy, according to findings about ECTS credits per the year and the country level, In Sweden (90 ECTS) compulsory courses about the human rights and democracy are given during the whole 4-year academic training; but in Hungary (8 ECTS) they are only during the first year of the four-year undergraduate education. In EU countries, the courses about human rights and democracy consist of the issues like cultural differences, universal rights, social inclusion, justice and equality, equality of opportunity, individual rights, values education and ethical principles however, in Turkey these courses consist of the issues like political, legal, social and economic arrangements, politics, social order, the rules of law and democratic life.